

A TÚLÉLŐ ÁRNYÉKA – AZ EL KAZOVSKIJ EMLÉK/MŰ
RÉNYI ANDRÁS és TÓTH KRISZTINA megnyitóbeszéde

Idén nyolc éve, hogy távozott a „végtelen nemléte” El Kazovszkij, a kortárs magyar képzőművészet egyik legeredetibb alakja. Néhány héttel ezelőtt nyílt meg a Magyar Nemzeti Galériában az életművét feldolgozó kiállítás, *A túlélő árnyéka – Az El Kazovszkij-élet / mű.* A grandiózus tárlat a lehetetlennel indult csatába, s győzedelmeskedett vele szemben: bátor és formabontó eszközökkel, nagyszabású előkészítő munkálatokra támaszkodva idézte meg a festőművész alakját. A leleményes, elmélyült, és érzékeny kuratori munka nyomán kihagyhatatlan, s meggyőződésem: évtizedek múlva is emlékezetes kiállítás izgalmas összetettséggel mutatja be El Kazovszkij személyiségét, munkásságát. A modern magyar művészet ikonikus, a keze nyomát az előadóművészeteken is otthagyo alakja előtt tisztelgünk a következő oldalakon. Céljaink sokrétűek: annak, aki az életművet még nem ismeri, kedvet kívánunk csinálni a megismeréséhez, magához a tárlatlátogatáshoz. El Kazovszkij munkásságának tisztelőit közös emlékezésre hívjuk. Barátai nevében pedig jómagam a feldolgozhatatlan hiányra, a betölthetetlen ürre emlékezem itt, ami a szívünkben örökre megmarad.

A következő oldalakon a kiállítást rendező kurátor, Rényi András és Tóth Krisztina költő megnyitóbeszédeit olvashatják. Az összeállítás képanyagát Szalóky Károly és az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet bocsátotta rendelkezésünkre. Nekik, illetve az El Kazovszkij Alapítványnak és elnökének, Siklós Péternek itt mondunk hálás köszönetet.

Halász Tamás

Jean Genet: Paravánok (rendező: Szikora János), Győri Kisfaludy Színház, 1981
 31x21,5 cm, fotópapír, ceruza, kréta, filc
 El Kazovszkij jelmezterve, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet

Tisztelt vendégek, barátok, hölgyeim és uraim,

Meglehetősen abszurd feladat a kurátor számára öt-hat percben összefoglalni, mi várja majd Önöket, ha átfáradnak az A-épületbe, hogy megtekintsék kiállításunkat. Abszurd, mert nem kezdek itt el érdemben méltatni ezt a lenyűgöző életművet, nem foghatok bele sem művészettörténeti besorolásába, sem El Kazovszkij elbűvölő lényének, egyszerre monstruózus-szklakemény és *charme*-osan törekeny személyiségének jellemzésébe. Az is képtelenség, hogy sok-sok ember csaknem két évi kutakodásainak, fejtöréseinek, szervezőmunkájának és fantáziaműködésének végeredményét néhány kerek mondatban összefoglaljam – és abszurd azért is, mert hatalmas anyagról, ezeröttszáz négyzetméteren csaknem négyszáz műről, festményekről, grafikákról, installációkról, objektumokról, színpadi kellékekről és személyes tárgyokról beszélünk. Hogy El Kazovszkij immár visszavonhatatlanul a művészettörténet része, annak az a legbiztosabb mutatója, hogy életében soha nem volt ekkora felületen ekkora kiállítása, és különösképp nem itt, a kánonképzés szempontjából legrangosabb Magyar Nemzeti Galériában. Öt-hat perc nem is volna másra elég, mint rögzíteni ezt a tényt: e nagyleptékű kiállítással El Kazovszkij végleg bevonult a nemzeti pantheonba.

És ezt mondani volna csak igazán abszurd a számomra.

Abszurd, mert egyrészt persze ott van, évtizedek óta, másrészt viszont épp az volt a cél, hogy ne engedjük át az örökkévalóságnak. El Kazovszkij immár több mint hét éve halott - de nyughatatlan, mozgékony szelleme azóta is körülöttünk vibrál, láthatatlanul. A kiállításnak az a dolga, hogy újra láthatóvá, tapinthatóvá, érzéki jelenvalósággá tegye ezt az elevenséget, s nem az, hogy emelkedett, ám élettelen múzeumi csarnokokba száműzze és márványba vesse a nevét. Ezért nem művészettörténetet kínálunk: nem retrospektív, nem életmű-kiállításra, nem tiszteletadásra vagy emlékkiállításra hívtuk Önöket. Inkább provokatív, részvételre ingerlő, érzéki és intellektuális kihívásra.

Annyi időm maradt csak, hogy a kiállítás talán talányos címét röviden megindokoljam. Sokunk meggyőződése, hogy El Kazovszkij ma is köztünk van - ez a kiállítás annak szeretne kézzelfogható bizonyítéka lenni, hogy ő csakugyan túlélte a saját halálát. Hogy miként, azt – engedjék meg, hogy egy olyan antik legenda felidézésével világítsam meg, amelyet a kiállítás is tematizál a "vetett árnyékok" című szekcióban. (Zárójelben jegyzem csak meg, hogy kiállításunk 19 sorszámozott és megcímezett tartalmi egységre tagolódik, közülük most a hármas számúról beszélek.) A híres történetet az idősebb Plinius beszéli el *Historia Naturalis*-ának harmincötödik fejezetében és Butadés szikúóni fazekasmester lányáról szól, aki – amikor hírért veszi, hogy szerelmét másnap katonának viszik a háborúba, vagyis sosem fogja többet látni – fáklya-fénynél körülrajzolja árnyékát a falon. A vetületi kép a lány számára örökre az egykor jelenlét pillanatának az emléke marad. El Kazovszkij ismerte Pliniust, s értette e mese filozófiáját: jól tudta, hogy a kép eleve csupán a szeretett másik forró, lüktető jelenlétének rideg nyoma, pótléka, vetülete lehet. A képet nézni azt jelenti: a távollévő kedvest földidézni. Ha tehát kiállításunk címében a túlélő árnyékára célzunk, az arculati képen pedig El Kazovszkij nevezetes önazonosító bélyege, a fegyelmezett önuralommal ziháló kutya jele is árnyékot vet, az nem véletlen. Ez a kiállítás El Kazovszkij életművét az ő hosszúra nyúlt vetett árnyékának tekinti, s arra hív, hogy nyomai tanulmányozásából az ő elevenségét idézzük magunk elé.

A kurátor feladatát ebben a metaforában Butadéséhez hasonlítanám. Plinius ugyanis azt is hozzáteszi a történethez, hogy az ügyeskezü fazekasmester azzal siet a veszteségen szomorkodó leánya segítségére, hogy agyagból kitapasztja, síkvetületből térplasztikává színesíti az árnyékképet. A látvány érzéki felfokozásával segíti a gyázmunkát, könnyít valamit a fájdalomon.

Rényi András

A beszéd *A túlélő árnyéka – Az El Kazovszkij-élet / mű* című kiállítás megnyitóján, 2015. november 5-én, a Magyar Nemzeti Galériában hangzott el.

Azon gondolkodtam, vajon miért van az, hogy az előző nemzedék ikonikus alakjai, akik meghatározó hatással voltak az utánuk jövőkre, akik viszonylag korán, már fiatal alkotói éveikben kialakították összetéveszthetetlen hangjukat, stílusukat, mind úgy váltak egy adott közösség irányadó figuráivá, hogy erre igazából sohasem törekedtek, sőt, valójában mindvégig magukba gravitáltak, mint Petri György, Halász Péter vagy El Kazovszkij.

Ez a ma megnyíló monumentális kiállítás lenyűgöző válogatásban és kompozícióban mutatja be El Kazovszkij gazdag, korán lezárult életművének különféle vonulatait. Az első terembe lépve az óriási, nagy formákkal, a szuggesztív, vibráló felületekkel szembesülve az érkező óhatatlanul ünnepélyessé lassítja lépteit: mintha valamiféle szertartásra, ceremóniára érkezne. Vagy váratlanul egy szurreális körmenetbe csöppent volna.

A szakrális vörösek, a mélyfeketék és az éjszaka-kékek álomszerű díszletei a sárgák aranyával titokzatos, időtlen térbe vezetnek, ahol egyszerre van jelen az egyiptomi sírkamrák csendje, a görög áldozati templomok vér- és füstszagú, szertartásos hűvössége és az Ermitázs aranyozott, nehéz pompája.

Te, felebarátom, aki az előbb még azt mesélgetted a lépcsőn, hogy mi történt veled, hirtelen elhalkulsz, mert kiléptél az időből. Pedig a pátosznak nincs helye, és ez a hirtelen támadt lassúság nem is pátoszé, inkább a megilletődött hús-vér lényé, akit El Kazovszkij művei saját kicsiségével szembesítenek. Mintha a kitágított terekkel, a felnagyított méretekkel azt a gyerekkori perspektívát igyekezett volna konzerválni, ami számára a kezdetet, a képekre, faragott testekre való rácsodálkozást jelentette. Azt a kort, amikor még nem kellett dönteni, mert fejben bárki lehetett. Gyerekként sokan élünk a világgal párhuzamos, nagyon intenzív belső életet, ő azonban ezt átvitte az egész felnőttkorra, átmentve a látószöveget is. A lélek Vándorállat, örök alkonyati vagy napkeltei szűrt fényben menekül hátrafelé az időben, míg saját halálához nem ér.

Futásának díszleteit maga festi meg, olyan nagyra, hogy teljesen kitakarhassák a létező világot.

Ne meséld hát el, felebarátom, hogy mi történt veled, mondják a képek, mert nem az az érdekes, ami történt. A művésznek nincs életrajza, csak élet-rajzai vannak. Sohasem maga a történet érdekes, hanem a történet árnyéka, a szenvedély-vetette hosszú, egész életművön áthúzódó árnyék. És ez az árnyék csak a mulandóság megvilágító fényében lehet ennyire éles, csakis annak szüntelen tudatában válhat ilyen intenzívvé.

Mit mondhat ez a tematikus csoportokba rendezett, lenyűgöző válogatás a mai látogatónak? Nyilvánvalóan mást mond azoknak, akik ismerték és szerették a művészt. Mást mond saját generációjának, azoknak, akik évről évre követték az épülő és változó, borzongatóan varázslatos Dzsán Panoptikumot, akik élő legendaként tekintettek a személyre és – ritka az ilyesmi – evidenciaként saját kortársuk szisztematikusan épülő életművére, és mást azoknak, akik azóta nőttek fel, és most ismerkednek ezzel a szuggesztív, rejtélyes, drámai képi világgal.

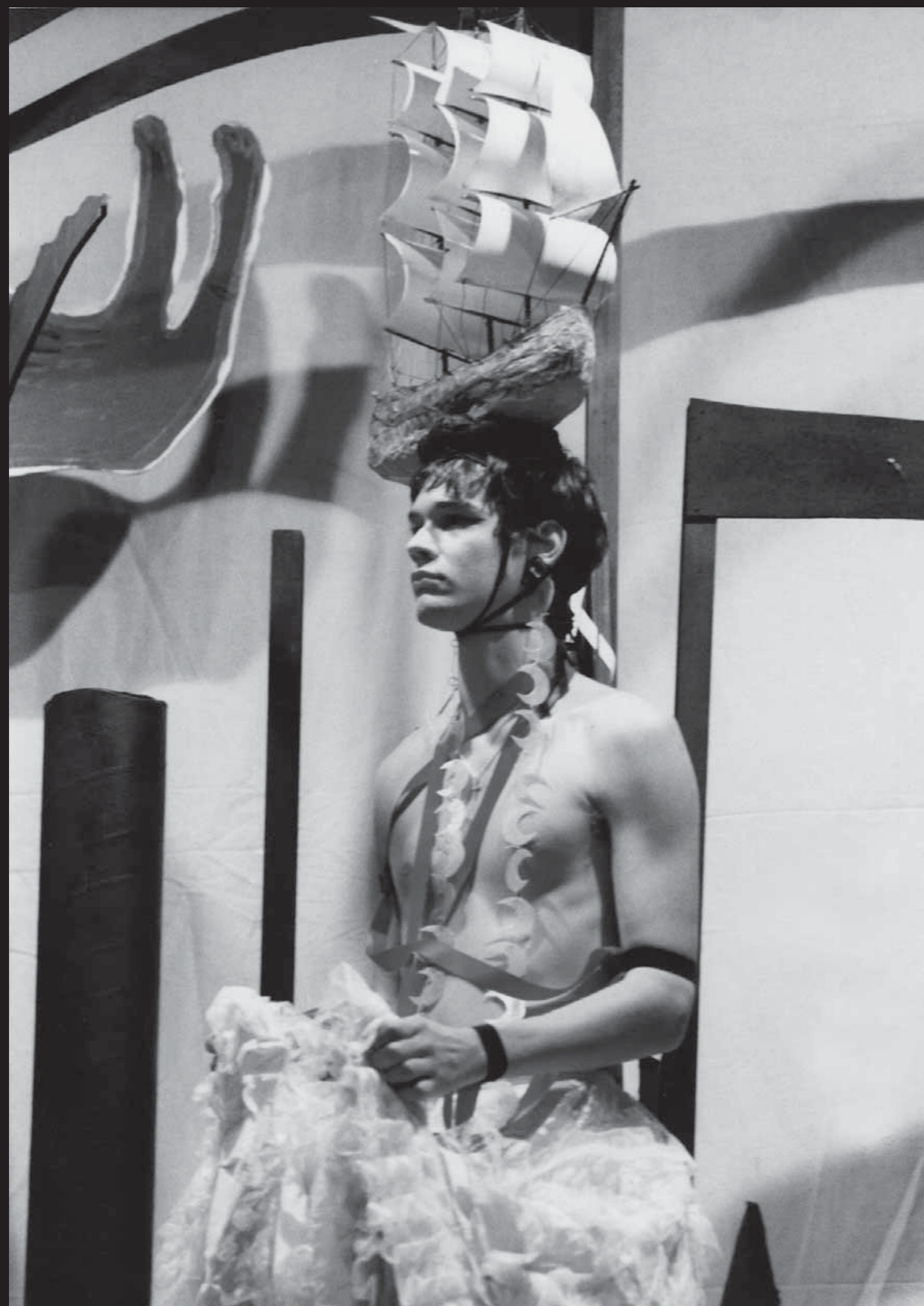
Kérdés, hogy a nagy formátumú személyiség minden korban függetlenedni tud-e körülményektől, hogy ma, a rövid távú életstratégiáknak engedő, szegmentálódó életművek és a kis és nagy és még nagyobb kompromisszumok zavaros jelenében mit üzenhet a következő nemzedékeknek egy ennyire egységes, belső és külső alkukat elutasító életművel való zavarba ejtő szembesülés. Talán azt, hogy ennek van értelme, csak ennek, hogy végső soron csak a totális, művészetté transzponált élet valódi, csak így lehetséges az átkelés, a transz. Ebbe a negatív életbe pedig csak akkor igazán élhetjük bele, ha bele is haljuk magunkat. A lényeg, hogy nyoma legyen: hogy hagyjuk itt körberajzolt, pillanatnyi létezésünk árnyékát.

Őrizd a távot, mi tiéd – írja El Kazovszkij egy versében. És hogy mekkora az a táv? Mérheteretlenül nagy. *Ameddig csak ellátunk magunkban, akkora.*

Tóth Krisztina

A beszéd *A túlélő árnyéka – Az El Kazovszkij-élet / mű* című kiállítás megnyitóján, 2015. november 5-én, a Magyar Nemzeti Galériában hangzott el. Első online megjelenése: www.librarius.hu

Dzsán-panoptikum XXVIII-XXIX.
Múcsarnok, Budapest, 1988

Parallel - Kortárs Művészeti Magazin
2015 N° 33

Leszták Tibor (1955 - 2008)

Kiadó: MU Színház Egyesület

Felelős kiadó: Erős Balázs

Szerzők: Fuchs Livia, Halász Tamás, Králl Csaba, Matisz László, Molnár Dániel, Rényi András, Tóth Krisztina

Főszerkesztő: Halász Tamás

Szerkesztő: Varga Andrea

Fotók: Hamarits Zsolt (címlap, 5., 10. oldal), Hevér Zsófia (6 - 7. oldal), Molnár Ferenc (21. oldal), Sarah Damminga (23. oldal), Lois Greenfield (31. oldal), Raffay Zsófia (42. oldal), Halász Tamás (44. oldal)

A címlapon Egyed Bea látható

Arculat, nyomdai előkészítés, retus: Babarcsi-Di Pol Dalma

Nyomda: Bétaprint

Időszakos kiadvány

OKM lapnyilvántartási szám: 2.9./1437-1/2006.

Megjelenik: 500 példányban

Fotóink, írásaink és grafikáink önálló szerzői jogi védelem alatt állnak.

Engedély nélküli másolásuk, felhasználásuk és utánzásuk jogszabályba ütközik és büntetőjogi felelősséggel jár.

A Parallel megjelenését támogatta: Nemzeti Kulturális Alap Folyóirat-kiadás Kollégiuma.

A reprodukciókért és archív felvételekért köszönet Szalóky Károlynak és a Várfok Galériának (45., 49. oldal), az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézetnek (35., 46., 50. oldal), Raffay Zsófiának (42. oldal), a SÍN Kulturális Központnak (6-7. oldal), valamint Mák Magdának és Karczag Évának. Külön köszönet a segítségért az El Kazovszkij Alapítványnak és elnökének, Siklós Péternek, Turnai Tímeának, valamint Tóth Krisztinának és Rényi Andrásnak. Külön köszönet a segítségért Laborczy Editnek.

A Parallel előző számai olvashatók a www.mu.hu weboldalon

MU Színház

1117 Budapest

Kőrösy József utca 17.

Telefon: 209 4014

szinhaz@mu.hu, www.mu.hu